

Alman Çeşmesi'nin kubbesinde II. Abdülhamid'in tuğrası ile Alman İmparatoru Wilhelm'in markası

eski Atmeydanı'nda inşa ettirilmiştir. Mimarı M. Spitta'dır. Söylentilere göre çeşmenin bütün parçaları Almanya'da hazırlanmış, daha sonra İstanbul'a getirilerek burada birleştirilmiştir. Kubbe-yi taşıyan kemerlerin iç tarafında Mehmed İzzet Efendi'nin sülüs hattıyla ziyaret yılını (1316) gösteren, Ahmed Muhtar Efendi'nin sekiz beyitlik manzum tarihi yer almaktadır. Çeşmenin açılış töreni 27 Ocak 1901'de yapılmıştır. Su haznesinin ortasında bulunan tunç bir levha üzerine kabartma harflerle Almanca olarak, çeşmenin Kaiser II. Wilhelm'in 1898 yılı sonbaharında Osmanlılar'ın hükümdarını ziyaretinin "şükran hâtırası" olarak yaptırıldığı ifade edilmektedir.

Alman Çeşmesi çok değerli malzeme ile zengin bir biçimde yapılmış olmakla beraber Türk çeşme mimarisine aykırı bir görünüşte, tamamen Neo-Bizans üslubunda inşa edilmiştir. Sekizgen biçiminde olup sekiz yeşil sütunun taşıdığı sekiz kemerin üstüne bakır kaplı bir kubbe oturur. Batı tarafından mermer merdivenle çıkılan bir dehliz, ortadaki mermer haznenin etrafını dolandır. Mermer kaidenin her bir yüzünde tunç oymaları olan musluklarla suların aktığı geniş yalaklar bulunmaktadır. Kubbenin iç yüzü altın mozaiklerle kaplanmış, burada ayrıca dört madalyon içine II. Abdülhamid'in tuğrası, diğer dördünün içlerinde taçlı "W" markası ile "II" sayısı yine mozaikle işlenmiştir. Kemerlerin dış kenarları ile hazne etrafındaki dehlizin döşemesinde de yine mozaik süsleme vardır.

Çok değişik üslubuna rağmen İstanbul'un yoğun tarihî eserlerinin arasında Sultanahmet Meydanı'na ayrı bir renk katan Alman Çeşmesi, aynı zamanda yakın tarihin bir hâtırasını yaşatması bakımından da ilgi çekici bir anıttır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 163-167; C. Gurlitt, *Die Baukunst Konstantinopels*, Berlin 1909-12, I, 90; İ. H. Konyalı, "Alman Çeşmesi", *Tarih Hazinesi*, I/8, İstanbul 1951, s. 383-387; Reşat Ekrem Koçu, "Alman Çeşmesi", *İst.A*, II, 727-728.

SEMAVİ EYİCE

ALMANYA

Orta Avrupa'da
bugün doğu ve batı olmak üzere
ikiye ayrılmış bulunan ülke.

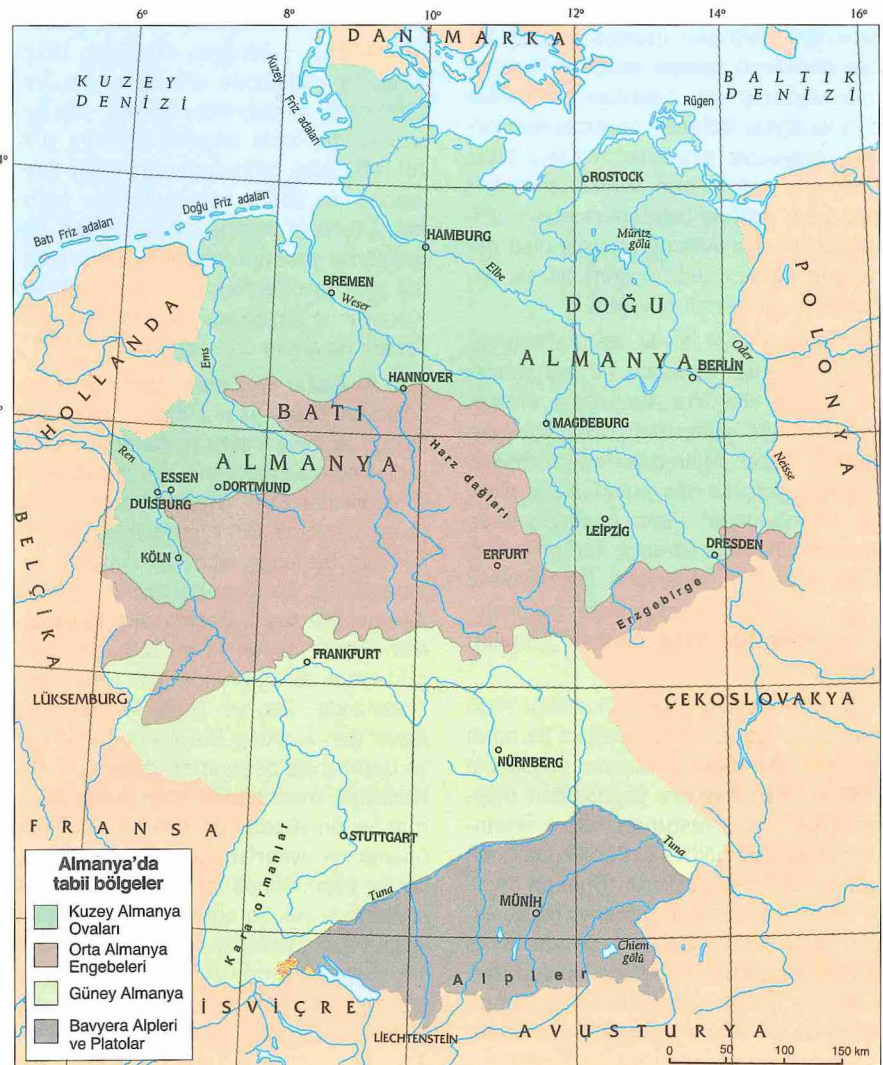
- I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA
- II. TARİH
- III. ÜLKEDE İSLÂMİYET
- IV. ALMANYA'DA
İSLÂM ARAŞTIRMALARI

6°-15° doğu boylamları ile 47°-55° kuzey enlemleri arasında yer alır; yüzölçümü 356.000 km²'dir. Kuzeyden Danimarka, doğudan Polonya ve Çekoslovak-

ya, güneyden Avusturya ve İsviçre, batıdan da Fransa, Lüksemburg, Belçika ve Hollanda ile komşudur. II. Dünya Savaşı sonrasında Batı ve Doğu Almanya olarak ikiye bölünmüştür.

Almanya Federal Cumhuriyeti (Bundesrepublik Deutschland: BRD, Batı Almanya). 248.000 km² yüzölçümüne ve 60.852.000 nüfusa (1986) sahip olan bir eyaletten kurulu bir federasyondur. Başşehri Bonn (nüfusu 285.100), önemli şehirleri Hamburg, Münih, Frankfurt, Köln, Düsseldorf, Essen, Dortmund, Stuttgart, Bremen, Hannover ve Duisburg'dur. Dünyanın endüstride en ileri gitmiş memleketlerinden biridir. Ülkede demir çelik, makine, otomotiv, metalurji ve ağır sanayi kolları çok gelişmiştir.

Alman Demokratik Cumhuriyeti (Deutsche Demokratische Republik: DDR, Doğu Almanya). 108.000 km² yüzölçümüne ve 16.640.000 nüfusa (1986) sahiptir. Başşehri Doğu Berlin (nüfusu 1.196.900),

önemli şehirleri Dresden, Leipzig, Magdeburg, Halle, Erfurt, Rostock, Jena, Chemnitz ve Zwickau'dur. Ülkenin güneyinde demir çelik, kimya, makine, motor ve optik kolları başta olmak üzere sanayi hızla gelişmektedir. Toprakların yarısından çoğunda buğday, patates, şeker pancarı ve arpa tarımı yapılır. Tamamı Doğu Almanya sınırları içinde kalan Berlin şehri Doğu Berlin ve Batı Berlin adlarıyla ikiye ayrılmış durumdadır. 1 milyondan fazla nüfusa sahip olan Doğu Berlin Alman Demokratik Cumhuriyeti'ne, yaklaşık 2 milyon nüfusu bulunan Batı Berlin ise Almanya Federal Cumhuriyeti'ne aittir; ancak Batı Berlin İngiltere, Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri'nin kontrolleri altındadır.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

1. **Yüzey Şekilleri.** Almanya yüzey şekilleri bakımından kuzeyden güneye doğru üç büyük bölgeye ayrılabilir.

Kuzey Almanya Ovası. Kuzey Avrupa ovalarının devamı niteliğindedir. Yükselti 180 metrenin üzerine çıkmaz. Bu ova dördüncü zaman buzulları tarafından taşınmış eski buzlaştı tortularından ve kıyıda önlerine birikmiş kumlardan meydana gelmiştir. Weser, Elbe, Oder gibi akarsuların denize ulaştıkları ağız kesimlerinde halicilere rastlanır. Eriyen buzulların sularını akıtmış olan nehirlerin yataklarında bugün birçok bataklık ve göl yer almaktadır.

Merkezî Yüksek Kütle. Batıda Ren vadisi ile doğuda Bohemya kütlesi arasında yer alır ve Orta Almanya'yı oluşturur. Genelde yüksekliği fazla olmayan ve Ren, Weser, Main nehirleri tarafından oldukça parçalanmış bulunan bir plato görünümündedir. Plato üzerinde Suab Juraları, Frankoni Juraları, Karaormanlar, Erzgebirge, Thüringerwald, Frankenwald gibi aşırına uğramış, jeolojik geçmişleri nisbeten karmaşık olan dağ sıraları görülür.

Bavyera Yüksek Alanı. Yüksekliği 3000 metrenin altındaki Alp dağları ile onun kuzey eteğindeki ortalama yüksekliği 500 m. olan Bavyera yaylasından meydana gelir ve Avusturya-İsviçre sınırındaki Konstanz gölüne kadar Almanya'nın güney kesimini oluşturur. Bundan önceki iki tabii bölge Batı Almanya'da başlayıp Doğu Almanya'da da devam ettiği halde, güneydeki bu bölge sadece Batı Almanya sınırları içinde kalır. Zira Doğu Almanya bu kadar güneye inmemektedir. Genel olarak doğu-batı yönünde uza-

nan ve genç kıvrımlardan oluşan bu dağların en yüksek noktası, Almanya-Avusturya sınırı üzerinde bulunan Zugspitze'dir (2963 m.).

2. **İklim ve Bitki Örtüsü.** Almanya'nın iklimi deniz ve kara iklimleri arasında bir geçiş tipi teşkil eder. Kuzey kıyılarında ılık ve yağışlı bir iklim görülmesine karşılık iç kesimlerle güneyde az yağışlı, soğuk bir kara iklimi hüküm sürer ve bu iklim Doğu Almanya'da daha belirgin bir hale gelir; ancak kıyı ile iç kesimler arasındaki sıcaklık farkı pek fazla değildir. Güneydeki dağlık alanların yüksek kesimlerinde irtifa sebebiyle değişikliğe uğramış bir okyanus iklimi görülür. Yazların serin, kışların sisli ve çok karlı geçtiği bu bölgede zaman zaman donlara da rastlanır. Genel olarak Batı Almanya Doğu Almanya'ya göre daha ılıman bir iklime sahiptir.

Doğal bitki örtüsünü, çoğunlukla kışın yapraklarını döken ağaçların dökmenlerinden daha fazla olduğu karışık ormanlar meydana getirir ve yükseldikçe yapraklarını dökmeyen ağaçların oranı artar. Alp dağlarında, orman katının üzerinde otlak ve çayırda rastlanır. Kıyı kesimlerinde, tuzlu toprakları seven tuzcul bitki türü çoğunluktadır; nehir boylarında ise söğüt ve kızılâğaçlar bulunur. Ülkedeki başlıca av hayvanları, ormanlarda yaşayan kızılgeyik ve karacanın yanı sıra sonradan buraya getirilen alageyik ile kuzeydeki ovalarda yaşayan tavşan ve yaban domuzudur.

3. **Akarsular ve Göller.** Almanya akarsularının hepsi ya kuzeydeki denizlere (Kuzey denizi ve Baltık) ya da doğuda Karadeniz'e ulaşmaktadır. Kuzeye yönelen ırmaklardan Ems, Weser, Ren ve Elbe Kuzey denizine, Oder ise Baltık denizine dökülür. Başlangıç kısmı Almanya'da bulunan Tuna, Bavyera bölgesinin sularını Karadeniz'e taşır. Önemli akarsulardan olan Ren'in büyük kısmı Almanya topraklarında olduğu halde ağız kısmı Hollanda'dadır. Ren ve Tuna, kaynaklarını Alpler'den aldıkları için bu dağların kar ve buzullarıyla beslenirler; dolayısıyla buharlaşma mevsiminde dahi suları azalmaz ve bu yüzden de nehir ulaşımında önemli rol oynarlar. Kısa boylu akarsular ise yataklarında kış ve ilkbahar mevsimlerinde çok su bulunmasına rağmen yazın ve sonbaharda sularının çekilmesi sebebiyle ulaşımında Ren ve Tuna kadar önemli değildirler. Almanya'da güneydeki Konstanz gölü (Batı Almanya-İsviçre-Avusturya sınırında) dışında önemli göl

yoktur; ancak turizm bakımından değer taşıyan küçük göllere her bölgede rastlanır.

4. **Nüfus.** 1986 yılı rakamlarına göre bölgede 77.492.000 nüfus (60.852.000'i Batı, 16.640.000'i Doğu Almanya'da) yaşamaktadır. Kilometrekareye 218 kişinin düştüğü Almanya'da (Batı'da 245, Doğu'da 154), nüfus yoğunluğu 500'ün üstünde olan fazla kalabalık alanlar da göze çarpar ve özellikle bunlardan ikisi dikkati çeker. Bu yüksek yoğunluktaki alanların biri batıda Ren vadisi boyunca Hollanda sınırından Karlsruhe'ye kadar uzanır; öteki kalabalık alan ise Ruhr havzasından başlayarak Hannover'e kadar uzanan kesif sanayi bölgesidir. Dünyanın en canlı sanayi bölgelerinden olan bu kesimde nüfus yoğunluğu yer yer 3000'i aşmakta, buna karşılık ülkenin doğu ve güneydoğusunda ise 100'ün altına düştüğü yerler de bulunmaktadır. Almanya'da nüfusun büyük çoğunluğu şehirlerde yaşar ve bu çoğunluğun Doğu Almanya'da bütün ülke nüfusunun dörtte üçünü, Batı Almanya'da ise beşte dördünü geçtiği görülür. Nüfusu 100.000'i aşan şehirlerin sayısının 100'den fazla olduğu Almanya'da yalnız Berlin (3.050.000), Hamburg (1.600.000) ve Münih'in (1.266.000) nüfusları 1 milyonun üzerindedir. Bunların dışında, altısı Batı Almanya'da (Köln, Essen, Frankfurt, Dortmund, Düsseldorf, Stuttgart) ve ikisi Doğu Almanya'da (Leipzig ve Dresden) olmak üzere sekiz şehrin nüfusları da 500.000 ile 1 milyon arasındadır. Hızlı şehirleşmenin en fazla görüldüğü yer, en önemli sanayi bölgesi olan Ren-Ruhr havzasıdır. Buradaki büyük ve orta büyüklükteki şehirler birleşerek (Köln-Düsseldorf-Duisburg-Essen-Gelsenkirchen-Bchum-Dortmund) nüfusu 10 milyonu bulan bir şehirler topluluğu meydana getirmiştir ve Batı Almanya nüfusunun altıda biri tek bir şehir görünümünü almış olan bu megalopoliste yaşamaktadır.

5. **Dil ve Din.** Her iki Almanya'da da resmî dil Almanca'dır ve bu ülkelerde yaşayan yabancılar dışında bütün vatandaşlar Almanca konuşur. Din grupları bakımından Doğu ve Batı Almanya'nın durumu birbirine benzemez. Doğu Almanya'da birinci sırada Protestanlar (% 47), ikinci sırada herhangi bir kiliseye bağlı olmayanlarla öteki dinlerin mensupları (% 46), üçüncü sırada da çok az bir yekün tutan Katolikler (% 7) bulunur. Batı Almanya'da ise birinci sırayı yine Protestanlar (% 46.7), ikinci sırayı sa-

yılları Protestanlar'a yakın olan Katolikler (% 44.6) ve üçüncü sırayı da müslümanlar alır. Müslümanların oranı % 2.9'dur ve bunun % 2.3 ünü Türkler oluşturur. Ülkede büyük gruplar dışında çok az miktarda da ateist (binde 9), Ortodoks (binde 6) ve Müsevî (binde 1) yaşamaktadır.

6. Ekonomi. Avrupa'da tarımın en modern ve en ileri usullerle yapıldığı yer olmasına rağmen Almanya'da ekonomi büyük ölçüde sanayie ve dünya çapındaki ticaret faaliyetine dayanır. 1870 Fransa-Prusya Savaşı'ndan hemen önce ekonomisi büyük miktarda tarıma dayanan Almanya, I. Dünya Savaşı'nın yaklaştığı yıllarda Avrupa'nın en büyük sanayi gücü haline gelmişti. Bu hızlı gelişmenin başlıca sebeplerinden biri sanayinin temelini kömüre dayandığı bir dönemde Almanya'da çok büyük bir kömür rezervinin bulunması ve kömür üretiminin büyük bir hızla artmasıydı. Bu sanayii besleyen kömür yataklarının başında Ruhr kömür havzası gelir. İlk işletme faaliyetlerinin XIII. yüzyılda başlamış olduğu bu havza sadece Almanya'nın değil bütün Avrupa'nın en büyük maden kömürü havzasıdır. Bu havzada üretilen kömür Ruhr sanayi bölgesinin ihtiyacını tamamıyla karşıladıktan başka ayrıca Ren nehri yolu ile Hollanda ve İsviçre'ye, Dortmund-Ems Kanalı ile Almanya'nın kıyılarındaki limanlara, demiryolları ile de Fransa ve Belçika'ya gönderilmektedir. Ruhr havzası Almanya'nın en büyük ve en yoğun sanayi bölgesidir. Çok çeşitli kuruluşların yer aldığı bölgede, başlıca merkezleri Ren ve Ruhr nehirleri çevresindeki Essen, Haggen, Mülheim, Dortmund, Gelsenkirchen, Solingen, Düsseldorf ve Duisburg olan ağır ve hafif metalürji, yine başlıca merkezleri Elberfeld (Wuppertal), Krefeld ve Solingen olan dokuma sanayii ve çeşitli merkezlere dağılmış bulunan kimya sanayii bölgede faaliyet gösteren başlıca sanayi kollarıdır. Bütün bu çeşitli sanayi, Ruhr havzasındaki maden kömürü sayesinde doğmuş ve gelişmiştir. Almanya'nın diğer maden kömürü havzaları Saksonya'dadır. Almanya maden kömürü dışında linyiti de bol olan bir bölgedir ve halen dünyanın en fazla linyit üretimi burada gerçekleştirilmektedir.

Almanya enerji kaynakları konusunda, maden kömürü ve linyit dışında petrol üretiminde de söz sahibidir ve Batı Avrupa'nın en büyük petrol üreticisi Batı Almanya'dır. Bu ülkenin başlıca petrol

sahaları Elbe ile Weser arasında, Ems havzasında, Ems-Weser havzasında ve Elbe nehrinin kuzeyinde Hamburg civarında olmak üzere dört bölgede toplanmıştır. Elbe ile Weser arasında Hannover civarındaki petrol yatakları 1875 yılından beri işletilmektedir.

Ağır sanayinin temelini oluşturan demir cevheri Almanya'da bol değildir. İhtiyacın büyük bir bölümünü sağlayan Lorraine yataklarının I. Dünya Savaşı sırasında Fransa'ya geçmesi ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra da bu statünün devam etmesi ağır sanayi kolunu dışa bağımlı duruma getirmiştir. Halen Almanya'nın en önemli demir yatakları, aşağı Saksonya'da Braunschweig civarındaki Salzgitter'de ve Köln'ün güneydoğusunda toplanmış vaziyettedir. Demir cevheri üretimi eskiden 1 milyon ton civarında iken son yıllarda bu rakamın altına düşmüştür. Almanya'da çıkarılan öteki madenler arasında çinko, kurşun, magnezyum ve potasyum önem taşımaktadır. Doğal kaynakların ve onların işlenmesine yardımcı olan enerji kaynaklarının bolluğu, ülkenin Ruhr sanayi bölgesi dışında kalan birçok yöresinde de çeşitli sanayi kollarının gelişmesine âmil olmuştur. Almanya, demir çelik ve otomotiv sanayiinden başka hassas optik aletler, fotoğraf makinesi ve fotoğraf malzemesi, yazı ve hesap makineleri, elektronik alet, kimya ve ilaç sanayii dalarında da dünya çapında söz sahibidir ve ayrıca bu sanayi çeşitliliğine dokuma, kâğıt, cam ve seramik sanayilerinin de muhtelif kolları katılmaktadır.

Ülke topraklarının yarıya yakın bir kısmını ekili alanların kapladığı ve çalışan nüfusun dörtte birinin tarımla uğraştığı Almanya'da tarım ürünlerinin ihtiyacı tam olarak karşılamadığı ve bir miktar gıda maddesinin ithal edildiği dikkati çeker. Ekim yapılan alanların yarısından çoğunu tahıl tarlaları teşkil eder. Tahıl türleri arasında buğday, arpa, çavdar ve yulaf üretimi önemli yer tutar. Çavdar ve yulaf kuzeyde, buğday güneyde daha yaygındır. Almanlar'ın temel gıda maddeleri içinde önemli bir yeri olan patates ise her tarafta bol miktarda ekilir. Endüstri bitkileri arasında şeker pancarı ile bira üretiminde kullanılan şerbetçi otu en önde gelenlerdir. Şeker pancarı özellikle Ren vadisinde, şerbetçi otu Main vadisinin güneş alan yamaçlarında yetiştirilir. Eskiden Almanya'da endüstri bitkileri arasında önemli bir yeri olan ketenin ekimi, sentetik el-

yaf üretimindeki ilerlemeler sebebiyle günümüzde çok gerilemiştir. Bağcılık pek yaygın olmamakla birlikte Ren ve Moselle vadilerinin güneş gören yamaçları gibi bazı yörelerde kaliteli üzüm yetiştirilir. Fakat bağ alanları genellikle ılıman iklimin sınırında yer aldığından yetiştirilen üzümün kalitesinde yıllara göre farklılıklar gözlenir. Sebze ve meyve yetiştiriciliği Güney Almanya'da daha yaygındır.

Hayvancılık modern usullerle yapılır. Savaş sırasında çok azalan evcil hayvanların sayısı, son yıllarda yeniden savaş öncesi duruma ulaşmıştır (1985 rakamlarına göre 36 milyon domuz, 21 milyon sığır). Hayvancılık, güneydeki dağlık bölgelerle kuzeyin kıyı kesimlerinde tarla ziraatından daha önde gelen bir ekonomik faaliyettir. Almanya'da domuz ve sığır sayısının çokluğuna karşılık küçükbaş hayvanların sayısı çok azdır ve gittikçe de azalmaktadır. Bunun başlıca sebepleri koyun etinin fazla sevilmemesi ve dışarıdan alınan yünün daha ucuz mal olmasıdır.

Açık deniz balıkçılığı Almanya'nın iktisadi hayatında önemli bir yer tutar. İç ve kıyı sularında önemsiz olan balıkçılık açık denizde çok ilerlemiştir. Almanya'nın son derecede modern balıkçı filoları vardır ve Kuzey denizinde bol bol avlanmalarının yanı sıra İzlanda çevresindeki denizlerle Barentz denizine ve Newfoundland'ın balığı bol sığ sularına kadar yayılırlar. Tutulan balıkların üçte bir kadarı ringa, geri kalanı morina ve diğerleridir. Bremerhaven, Cuxhaven, Hamburg ve Kiel limanları aynı zamanda önemli balıkçılık limanlarıdır.

Almanya, ulaşım ağının sıklığı bakımından Avrupa'nın önde gelen bölgelerinden biridir. Demiryolu ulaşımına ilk defa 1835 yılında inşa edilen Nürnberg-Fürth hattıyla başlayan Almanya'da günümüzdeki demiryolu ağının ana hatları XIX. yüzyılın sonunda tamamlanmıştır. Önemli sanayi bölgelerini birbirine bağlayan batı-doğu doğrultulu hat ile bunun Ruhr sanayi bölgesinde kesiştiği Ren vadisini izleyen güney-kuzey doğrultulu hat, demiryolu şebekesinin esasını teşkil eder. Sonradan bunlara eklenen ve bu eklenenleri de birbirine bağlayan hatlarla sık bir demiryolu ağı oluşturulmuştur. Bugün toplam uzunluğu 82.738 km. tutan bu şebekenin 68.512 kilometresi Batı Almanya'da, 14.256 kilometresi Doğu Almanya'da bulunmaktadır. Bu rakam Sovyetler Birliği dışındaki herhan-

gi bir Avrupa ülkesinde rastlanmayan bir demiryolu uzunluğunu ifade eder. Avrupa'da en fazla modern otoyola sahip olan bölge de yine Almanya'dır ve otoyol yapımına ilk defa burada başlanmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan önce Berlin'den Hamburg, Saarbrücken ve Münih'e doğru inşa edilen otoyollara savaştan sonra yenileri eklenerek uzunlukları bugün yalnız Batı Almanya'da 8000 kilometreye ulaştırılmıştır. Hava yolu ulaşımında Alman hava yolları (Lufthansa) milletlerarası bir üne sahiptir ve bu şirket Almanya içinde taşıdığı yolcu sayısından çok daha fazlasını ülkeler arası ve Atlantik aşırı hatlarda taşımaktadır. Almanya'da tarifeli sefer yapılan otuz iki havaalanı bulunmakta olup (dört tane Doğu Almanya'da) bunlar arasında en çok trafiğe sahip olanı Frankfurt ve Münih havaalanlarıdır. Sadece kuzey yönünde denize açılabilen Almanya, Elbe nehri ağzındaki haliçte kurulmuş bulunan Hamburg Limanı ile deniz ulaşımında önemli bir rol oynamakta ve bu liman Avrupa'daki limanlar arasında yüklemeye ve boşaltma faaliyetleri bakımından Rotterdam, Marsilya ve Anvers'ten sonra dördüncü sırada gelmektedir. Deniz ulaşımında Jütland yarımadasını keserek Kiel körfezinden Elbe ağzına kadar uzanan Kiel Kanalı da önemli rol oynar. Baltık denizi ile Kuzey denizi arasında yer alan 99 km. uzunluğundaki bu kanal 1895 yılında açılmış ve 1907-1914 tarihleri arasında genişletilerek büyük savaş gemilerinin geçebileceği bir duruma getirilmiştir. Başlangıçta sadece stratejik bakımdan önemli olan Kiel Kanalı, sonradan ticarî ve endüstriyel eşya taşınmasında önemli rol oynamaya başlamıştır. Halen bu kanaldan daha çok kömür, demir, kimyevî gübre ve petrol ürünleri taşımacılığında faydalanılmaktadır. Ulaşım sisteminde bunlardan başka akarsu ve kanallar üzerindeki ulaşımın da rolü önemlidir.

Dış ticaret, işlenmiş çeşitli sanayi ürünleri ve kömür satımı ile besin maddeleri alımı şeklinde özetlenebilir. Doğu ve Batı Almanya'nın ticaret yaptığı ülkeler birbirinden çok farklıdır. Doğu Almanya, başta Sovyetler Birliği olmak üzere öteki Doğu Avrupa ülkeleriyle ve biraz da Batı Almanya ile ticarî ilişkide bulunurken Batı Almanya'nın ihracat ve ithalat yaptığı ülkeleri daha ziyade Batı ve Orta Avrupa ülkeleriyle Amerika Birleşik Devletleri teşkil etmektedir. Türkiye'nin ihracat (% 19) ve ithalatında

(% 16) daima Batı Almanya önde gelmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

E. de Martonne, "Allemagne", *Géographie Universelle* (nşr. P. Vidal de la Blache — L. Gallois), Paris 1930, IV, 131-369; Erol Tümer-ekin, *Ağır Demir Sanayii ve Türkiye'deki Durumu*, İstanbul 1954, s. 104-110; a.mlf., *Ekonomik Coğrafya*, İstanbul 1984, s. 218, 291; a.mlf., *Ulaşım Coğrafyası*, İstanbul 1987, s. 174, 203, 245, 314, 320, 356, 363; Ali Tanoğlu, *Enerji Kaynakları*, İstanbul 1958, s. 47-50, 288; Sami Öngör, *Devletler ve Ülkeler Ansiklopedisi*, Ankara 1967, s. 6, 43, 49-51; Besim Darkot, *Avrupa Coğrafyası*, İstanbul 1969, s. 12, 57, 58, 60, 75, 91, 105; Selami Gözenç, *Avrupa Ülkeler Coğrafyası*, İstanbul 1983, II, 143-188; S. D. Brunn — J. F. Williams, *Cities of the World*, New York 1983, s. 109, 491; *The Times Atlas of the World*, London 1985, s. 62,63.

AHMET ERTEK

II. TARİH

Almanya'nın tarihi, Batı Roma İmparatorluğu'nun dağılmasından sonra Avrupa'ya hâkim olan Franklar'ın Karolenj hânedanı döneminde (751-911) Ren nehrinin doğu yakasında ortaya çıkan Germen prenslikleriyle başlamış ve Germenler IX. yüzyıldan itibaren Avrupa'nın şekillenmesinde en önemli gücü oluşturmuşlardır. Germen prensliklerini Roma'ya bağlamak ve IV. yüzyılda Avrupa'ya ulaşan Hristiyanlığı yaymak için Frank yöneticilerin kuzeye doğru düzenledikleri seferler dinî amaçların yanında ekonomik hedeflere de yönelikti. Franklar'ın iktidar çatısı altına giren Germenler bu dönemde Hristiyanlığı kabul ettiler ve de daha kuzeyde bulunan halklar putperestlik inançlarını uzun süre korudular. Germenler'in yaşadığı bölgelerde ilk kiliseyi kuran kişinin Bonifas (ö. 754) adlı bir Anglosakson misyoneri olduğu kabul edilir. Karolenj hânedanının en ünlü temsilcisi Charlemagne'in (ö. 814) Frank Krallığı ve Roma İmparatorluğu dönemlerinde Hristiyanlık, Bavyera ve Saksonya gibi güçlü Alman prensliklerinde yayılma imkânı bulmuştur. Charlemagne'dan sonra parçalanan imparatorluğun yerinde kurulan devletlerden Almanya'yı da içine alan Doğu Frank Krallığı'nın tahtına I. Konrad'ın çıkarıldığı 911 yılı ise Almanya'nın kurulduğu tarih olarak kabul edilmektedir.

IX. yüzyılda doğmuş olan ve başlarınca geniş yetkilere sahip dukaların bulunduğu pek çok Alman dukalıklarının I. Konrad'ın birleştirmesi zor oldu. Buna rağmen Macar ve diğer kavimlerin saldırıları dukalıkların geçici olarak birleş-

melerini sağladı. I. Konrad'dan (ö. 918) sonra yönetimin Saksonlar'a geçmesiyle Almanya genişlemeye başladı. X. yüzyılın ortasında Roma'yı da ele geçiren (951) Almanlar, Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nu kurdular. Sırasıyla Saksonlar, Frankonya ve Hohenstaufen hânedanları imparatorluğun başına geçerek Almanlar'ı yönettiler. Kilisenin giderek güçlenmesi krallıklarla iktidar paylaşımında çatışmaların ortaya çıkmasına sebep oldu. XII ve XIII. yüzyıllarda doğuya ve güneye doğru genişlemeye başlayan Almanya Slavlar üzerinde egemenlik kurdu ve Silezya kolonileştirilerek Germenleştirildi. İtalya'ya doğru genişleme Almanya'yı papa ile çatışma noktasına getirdi.

XIII. yüzyılda Almanya'da hiçbir merkezî otorite kalmadı ve ülke karışıklıklar içinde çeşitli siyasî birimlere bölündü. Karışıklıklar sonunda güçsüz düşen ülkede çok sayıda prenslik doğdu. II. Friedrich (ö. 1250) ile son bulan Hohenstaufen hânedanından sonra karışıklıklar içerisinde öne çıkan Habsburg hânedanı iktidarı ele geçirdi. Papa X. Gregorius'un yardımıyla Almanya krallığına seçilen Habsburglu I. Otto (1273-1291), kısa za-

Kanûnî Sultan Süleyman'ın Roma - Germen İmparatoru I. Ferdinand'a verdiği ahidnâme (*Die Schreiben Süleymans...* [nşr. A. C. Schandlinger], Wien 1983, belge nr. 25)

